

SPRAWOZDANIE Z VIII DOBRZYCKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ,
MUZEUM ZIEMIAŃSTWA W DOBRZYCY ZESPÓŁ PAŁACOWO-
-PARKOWY, DOBRZYCA, 14–15 WRZEŚNIA 2023 R.

SUMMARY

Report on the 8th Scientific Conference of Dobrzyca, Museum of the Landed Gentry in Dobrzyca – Palace and Park Complex, Dobrzyca, September 14–15, 2023

The 8th Scientific Conference of Dobrzyca organized by the Museum of the Landed Gentry in Dobrzyca on September 14–15, 2023 covered two groups of issues. The first one, titled “Family Archives”, was devoted to issues related to the remaining archives owned by former landed gentry families – storage and conservation at home, making them available for the purposes of scientific research, scientific institutions, archives and museums. The second part of the conference, titled “Hunting passions of landowners”, concerned the broadly understood issue of hunting on landowners’ estates in the 19th and early 20th century.

KEYWORDS: Polish landed gentry, landowners, education, history of everyday life, archives, hunting, scientific conference, scientific report, Dobrzyca

STRESZCZENIE

VIII Dobrzycka Konferencja Naukowa zorganizowana przez Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy w dniach 14–15 września 2023 r. poświęcona była dwóm zasadniczym zagadnieniom. Część pierwsza, zatytułowana „Rodzinne archiwa domowe” dyskutowała kwestie związane z pozostającymi w rękach prywatnych ziemiańskimi archiwami rodzinnymi – ich przechowywaniem i konserwacją w warunkach domowych, udostępnianiem dla celów badań naukowych lub popularyzacji wiedzy o ziemiaństwie, współpracy w tym zakresie z instytucjami naukowymi, archiwami i muzeami. Druga część konferencji, zatytułowana „Myśliwskie pasje ziemian” dotyczyła szeroko pojętej problematyki łowiectwa w majątkach ziemiańskich w XIX i na pocz. XX w.

SŁOWA KLUCZOWE: ziemiaństwo polskie, właściciele ziemscy, edukacja, historia życia codziennego, archiwa, łowiectwo, konferencja naukowa, sprawozdanie naukowe, Dobrzyca

W dniach 14–15 września 2023 r. w Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespół Pałacowo-Parkowy odbyła się ósma edycja organizowanej corocznie poczynawszy od 2015 r. (z przerwą na pandemię 2020 r.) Dobrzyckiej Konferencji Naukowej¹. Zgodnie z praktyką lat wcześniejszych, obrady odbyły się w dwóch częściach różniących się charakterem i zakresem tematycznym, ale pozwalających w ten sposób zrealizować stawiane sobie przez organizatorów cele – stymulowania dalszej refleksji naukowej nad różnymi aspektami dziejów ziemiaństwa polskiego oraz tworzenia miejsca dyskusji i wymiany poglądów między różnymi środowiskami zaangażowanymi w kultywowanie ziemiańskiego dziedzictwa: historykami, archiwistami, muzealnikami i szerokim kręgiem potomków dawnych ziemian oraz przedstawicieli organizacji ziemiańskich.

Pierwsza część konferencji, zatytułowana „Rodzinne archiwa domowe”, odbyła się 14 września 2023 r. i poświęcona była szerokiemu kręgowi problemów związanych z ich przechowywaniem i zabezpieczeniem, możliwościami wykorzystania do badań naukowych, a także dotychczasowym doświadczeniom ze współpracy w tym zakresie – formułowanym zarówno przez przedstawicieli rodzin ziemiańskich, jak i historyków, muzealników czy osoby związane z ruchem archiwistyki społecznej. Wprowadzeniu w dyskusję służył otwierający obrady blok pięciu referatów wygłoszonych z różnych perspektyw – historyka, dziennikarza, archiwisty i muzealnika. Były to kolejno wystąpienia Tomasza Łuczaka (Narodowy Instytut Dziedzictwa): *Domowe archiwum*, Piotra Szymona Łosia (Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego): *Dziennikarskie i nie tylko spotkania z archiwami prywatnymi polskich rodzin ziemiańskich. Przykłady i refleksje*, Joanny Michałowskiej (Centrum Archiwistyki Społecznej): *Archiwa społeczne w Polsce – unikatowe inicjatywy i ich wpływ na pamięć, historię i zachowanie prywatnych zbiorów archiwalnych*, Agnieszki Konstankiewicz (Zastępca Dyrektora Archiwum Państwowego w Lublinie): *Doświadczenia Archiwum Państwowego w Lublinie w kontaktach z potomkami rodzin ziemiańskich*, Andrzeja Filipiaka (Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespół Pałacowo-Parkowy): *Z doświadczeń muzealnika*.

W odbywającym się następnie panelu dyskusyjnym doświadczenia ze swojej perspektywy ukazali z kolei ceniony dokumentalista polskich dworów ziemiańskich dr Maciej Rydel (Wiceprezes Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa

¹ Od szeregu lat, w ramach serii wydawniczej „Studia i materiały Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy” ukazują się również związane z nią wydawnictwa pokonferencyjne – kolejno wydano w niej tomy: *Dawni właściciele Dobrzycy na tle swoich czasów*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2017; *Dobrzyccy bohaterowie czasów napoleońskich*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2018; *Kolekcjonerzy i artyści z dworów i pałaców*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2019; *Dla przyjemności i z konieczności. Na szlakach ziemiańskich podróży w XIX i XX w.*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2021; *Dwór wobec wojny*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2021; „*Dzień rozpoczynano od kawy ze śmietanką...*”. *O kulturze stołu w ziemiańskich dworach i pałacach w XIX i XX wieku*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2023.

Ziemiańskiego) *Doświadczenia z kontaktów z rodzinnymi archiwistami (Archiwa ziemiańskie pozostające w rękach potomków)*, dr Agata Wolska (Wiceprezes ds. merytorycznych Fundacji im. Zofii i Jana Włodków w Krakowie): *Archiwum Fundacji im. Zofii i Jana Włodków – zasób i perspektywy działania*, a także łączący się przy pomocy platformy internetowej prof. dr hab. Jarosław Kita (Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego), który przytoczył szereg interesujących wniosków na temat faktycznej dostępności, wartości badawczej i stopnia wykorzystania materiałów z archiwów prywatnych we współczesnych publikacjach historyków uniwersyteckich. Całość uzupełniło wartościowe wystąpienie, również łączącego się internetowo, prawnika dr. Tymoteusza Barańskiego poświęcone umownym podstawom nabywania i udostępniania materiałów prywatnych przez instytucje dziedzictwa kulturowego oraz sygnalizacji dobrych praktyk w tym zakresie.

W dalszej, otwartej dyskusji swoimi doświadczeniami i postulatami, a w części przypadków także ciekawymi uwagami polemicznymi – prócz referentów – podzielili się m.in. prof. dr hab. Kazimierz Karolczak (Kraków), prof. dr hab. Tadeusz Epsztejn (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk), a także pracownicy instytucji muzealnych (Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Muzeum Ziemi Średzkiej Dwór w Koszutach, Muzeum Ziemiaństwa w Dąbrowie) oraz przedstawiciele środowiska ziemiańskiego (Adam Szczaniecki z Nawry i mec. Waldemar Gujski, właściciel dworu w Gałkach). Powyższą część konferencji zakończyło podsumowanie wygłoszone przez dr. Marka Rubnikowicza (Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa). Zarówno referaty, jak i głosy w dyskusji, wzbogacone o kolejne głosy i uwagi polemiczne, których wygłoszenie nie było możliwe ze względów czasowych, opublikowane zostaną w tomie pokonferencyjnym – ukaże się on w pierwszej połowie 2024 r.²

Pierwszy dzień obrad zakończyło wystąpienie prof. dr hab. Tadeusza Epszteina: *Służba łowcza w majątkach ziemskich w malarstwie polskim XIX i na początku XX wieku*, będące wstępem do drugiej części konferencji, zatytułowanej „Myśliwskie pasje ziemian”, której zasadnicza część odbyła się następnego dnia, tj. 15 września 2023 r. Zgodnie z tradycją ostatnich kilku lat, była ona bezpośrednio związana z wystawą czasową o tym samym temacie, eksponowaną w dobrzyckim pałacu i zwiedzanej również przez uczestników konferencji³.

² Wydawanie drugiej serii publikacji, poświęconych tematom realizowanym podczas pierwszej części dobrzyckich konferencji zapoczątkowano tomem: *Ziemianie i ziemiaństwo w pamięci społecznej*, red. W. Kaczmarek, Dobrzyca 2022.

³ *Myśliwskie pasje ziemian*, Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy, 23.04–1.10.2023, na której eksponowane były liczne obiekty ze zbiorów: Biblioteki Kórnickiej PAN, Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Muzeum Krakowa, Muzeum Łowiectwa i Jeździectwa oddziału Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Muzeów Narodowych w Gdańsku, Kielcach, Krakowie, Poznaniu (w tym obraz

Obrady tego dnia zdecydowano się podzielić na dwie zasadnicze części. Pierwsza z nich, o charakterze przekrojowym, nosiła temat „Panoramy i szkice” – w jej ramach swoje referaty wygłosili kolejno: prof. dr hab. Tomasz Łaszkiwicz (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk): *Spór o bigos – różne wizje łowiectwa w dwudziestoleciu międzywojennym*, dr Tomasz Adam Pruszek (Narodowy Instytut Dziedzictwa): *Myśliwskie ubiory ziemian w 1. połowie XX wieku*, Mikołaj Pietraszak-Dmowski (Fundacja Raczyńskich): *Kordelas od Sasa do lasa* oraz dr Ewelina Kostrzewska (Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego): *Tematyka myśliwska na łamach „Wsi Ilustrowanej” oraz „Wsi i Dworu”*.

W części drugiej, zatytułowanej „Miejsca, rodziny, postacie”, referenci analizowali badany temat przez pryzmat ciekawych postaci ziemian obdarzonych łowiecką pasją lub charakteryzując polowania w niektórych majątkach lub na wybranym obszarze. Swoje wystąpienia przedstawili kolejno dr Stanisław Borowiak (Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespół Pałacowo-Parkowy): *Myśliwskie pasje Adama Turny jako przyczynek do dziejów ziemiańskich polowań w Wielkopolsce w 1. połowie XIX wieku*, prof. dr hab. Kazimierz Karolczak: *Łowy poturzyckie*, Joanna Strońska-Przybyła (Muzeum Zamkowe w Pszczynie): *O polowaniach na wilki w XIX wieku, na podstawie zachowanych dokumentów z kancelarii zarządcy lasów księży pszczyńskich*, dr Emilian Prałat (Muzeum Adama Mickiewicza w Śmiełowie): *Pójdźmy na łów towarzyszu mój – polowanie we wspomnieniach i fotografii*, Michał Raczkowski (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego): *Polowania ziemian powiatu włocławskiego w świetle prasy i wspomnień*, dr Jacek Lewicki (Hajnówka): *Antoni Szczaniecki – ziemianin z pomorskiej Nawry. Portret myśliwego z dwudziestolecia międzywojennego*, dr Aneta A. Duda: *Pasje myśliwskie Karola ks. Radziwiłła z Mankiewicz we wspomnieniach rodziny oraz Adriana Carton de Wiarta*.

Wszystkie wspomniane tu wystąpienia, wzbogacone o dodatkowe referaty, napisane z myślą o konferencji, lecz niewywołane ze względów czasowych lub nadzwyczajnych okoliczności, które uniemożliwiły zaplanowany wcześniej udział w obradach (można tu zwłaszcza wymienić referaty dr Aldony Chole-

ze zbiorów Fundacji Raczyńskich przy MNP) i Warszawie, Muzeum Okręgowego w Pile, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum-Zamku w Łańcucie, Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, a także ze zbiorów prywatnych. Ukazał się również jej obszerny katalog (S. Borowiak, *Myśliwskie pasje ziemian. Katalog wystawy*, Dobrzyca 2023) poświęcony w znacznej części polowaniom właścicieli majątku dobrzyckiego oraz osób z ich kręgu rodzinnego w I poł. XIX w. (znakomitym źródłem były tu niewydane dotąd wielotomowe dzienniki mieszkającego przez szereg lat w Dobrzycy Adama Turny) oraz na początku XX w. i w okresie międzywojennym (na temat polowań osób z rodzin Czarnieckich i ich najbliższych krewnych z godurowskiej linii Żółtowskich zachowała się znaczna ilość materiałów archiwalnych, częściowo znajdujących się w rękach prywatnych).

wianki-Kruszyńskiej z Muzeum-Zamku w Łąncucie oraz prof. dr. hab. Jarosława Kity z Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego), opublikowane zostały w wydawnym nakładem dobrzyckiego muzeum tomie pokonferencyjnym⁴.

Stanisław Borowiak

Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespół Pałacowo-Parkowy
Museum of the Landed Gentry in Dobrzyca – Palace and Park Complex

NOTKA O AUTORZE • ABOUT THE AUTHOR

Dr Stanisław Borowiak – adiunkt, kierownik działu historycznego Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy, laureat nagrody w kategorii literatura naukowa w Konkursie o Nagrodę PTPN za najlepszą publikację o Wielkopolsce w roku 2020 za monografię pt. *Dwór a wieś folwarczna w Poznańskim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*. Autor monografii: *Sprawa ordynacji rydzynskiej na tle walki o ziemię w Poznańskim na przełomie XIX i XX wieku* (2008), *Generał Kazimierz Turno i Dobrzyca jego czasów* (wraz z Kazimierzem Balcerem, 2018), a także szeregu artykułów, kurator i autor katalogów wielu wystaw czasowych poświęconych różnym aspektom dziejów ziemiaństwa i redaktor kilku poświęconych tej problematyce wydawnictw pokonferencyjnych.

Zainteresowania naukowe: historia społeczna XIX i pocz. XX w., ze szczególnym uwzględnieniem dziejów warstwy ziemiańskiej oraz historia regionalna południowej Wielkopolski.

s.borowiak@dobrzyca-muzeum.pl

⁴ *Myśliwskie pasje ziemian. O polowaniach w polskich majątkach ziemiańskich w XIX i XX wieku*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2023. Dodatkowe referaty umożliwiły wydzielenie w nim także części poświęconych kulturze materialnej i czasopiśmiennictwu myśliwskiemu oraz rozbudowanie części przekrojowej.